

Т. О. Ремех,
кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
(Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ)
e-mail: remehtatyana@gmail.com

**Обговорення і дискусії в навчанні учнів громадянської освіти
в інтегрованому курсі «Досліджуємо історію і суспільство»
(5–6 клас)**

Обов'язковими складниками модельної навчальної програми будь-якого навчального предмета/курсу громадянської та історичної освітньої галузі є: 1) очікувані результати навчання учнів, що відповідають загальним і конкретним результатам навчання, зазначеним у додатку 18 Державного стандарту базової середньої освіти (ДСБСО); 2) пропонований зміст, укладений відповідно до вказаних у додатку 17 ДСБСО базових знань; 3) орієнтовні види навчальної діяльності учнів, через які, з-поміж іншого, має реалізовуватись компетентнісний потенціал галузі [1].

У руслі нашої наукової розвідки проаналізовано модельну навчальну програму інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» (5–6 класи) (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В.) [2]. Пропоновані програмою означеного інтегрованого курсу види навчальної діяльності учнів є спільними для 5 і 6 класу. Автори програми обґрунтовують їх повторюваність тим, що це створює основу технології навчання п'ятикласників і шестикласників, постійне залучення яких в активну різноманітну діяльність реально може забезпечити досягнення планованих програмових результатів [2].

Серед цих видів діяльності виокремимо обговорення та дискусії, які автори програми пропонують проводити на уроках курсу на основі відкритих та контroversійних питань історії та суспільного життя через висловлення учнями власних суджень щодо історичних особистостей, вчинків людей, добираючи аргументи для захисту власної позиції, вступаючи у діалоги з переконанням інших, беручи участь в обговоренні з дотриманням правил дискутування.

Аналіз ходу пілотування навчальних матеріалів із курсу «Досліджуємо історію і суспільство» (5 клас: 2021–2022 н. р.; 6 клас: 2022–2023 н. р.), інтерв'ювання та анкетування вчителів, які викладають цей курс у 5 класі у 2022–2023 навчальному році, дало нам змогу сформулювати низку причин важливості й ефективності застосування на уроках курсу обговорень і дискусій. До них віднесемо

такі: активізація та розвиток критичного мислення учнів шляхом визначення власної позиції, формування змісту висловлювання, добір аргументів, формулювання висновків тощо; розвиток емоційно-ціннісної сфери учнів через виявлення власного ставлення до обговорюваних подій, явищ, процесів, фактів минулого й сьогодення, ініціювання обговорення актуальних суперечливих питань із теми; розвиток соціальних і комунікативних навичок учнів, як-от: опанування ними стратегіями ефективної комунікації, здатність уникати конфліктів, досягати компромісу, приймати іншу думку тощо; удосконалення їхніх мовленнєвих навичок, зокрема мовне оформлення висловлювання, вираження мовлення, дотримання мовленнєвого етикету; створення цілісної картини світу через інтегрування знань учнів з історії та громадянської освіти та долучення їхнього власного життєвого досвіду.

Однак особливої ваги, на нашу думку, такий вид діяльності набуває у навчанні учнів 5–6 класів громадянознавчого матеріалу інтегрованого курсу. Обговорюючи суспільно значущі, почасти гострі чи складні питання сьогодення, учні: 1) спираються на знання з історії, а також на свої уявлення про процеси й явища, що протікають нині, які вони черпають з аналізу дійсності, спілкування з оточенням; 2) висловлюючи тези, формулюючи власну позицію, висувуючи аргументи та контраргументи, роблячи висновки, проявляють свою громадянську позицію, розмірковують над власною залученістю до життя суспільства і громади, усвідомлюють відповідальність за вибір і ухвалені рішення; 3) визначають суспільні/особисті цінності, оцінюють сучасні події й явища та емоційно їх забарвлюють.

Наведемо приклади запитань громадянознавчого змісту для обговорення та дискусій, пропонованих у вказаній вище модельній навчальній програмі [2].

5 клас Як я розумію унікальність та неповторність кожної людини?

Що таке взаємодія культур?

Яких правил слід дотримуватися під час організації та в ході подорожей до пам'яток історії та культури, туристичних об'єктів, під час прогулянок і відпочинку?

6 клас Що означає жити в суспільстві?

Яку роль відіграють правила в моєму/нашому житті?

Навіщо потрібна влада в суспільстві?

Навіщо мені/нам громадський простір?

Сталий розвиток – обмеження чи ощадливість?

Які моделі поведінки є дружніми до довкілля?

Яку роль відіграє ініціатива людини в захисті власних прав?

Що для мене значить громада?

У підручниках інтегрованого курсу, створених відповідно до вказаної вище програми (автори: 5 клас – О. Пометун, Ю. Малієнко, Т. Ремех; 6 клас – О. Пометун, Т. Ремех), різноманітні запитання для колективного обговорення подані під рубриками: «Обговоріть у класі» (передбачають актуалізацію знань і уявлень учнів із теми); «Поміркуйте» (передбачають обговорення учнями після опрацювання тексту відповідного пункту параграфа підручника). Також провести обговорення чи мінідискусію можна й за тими чи іншими запитаннями рубрик «Досліди» та «Перевір себе». Наведемо приклади запитань і завдань громадянознавчого змісту [3].

5 клас Чому кожна людина неповторна й унікальна? Що означає розуміти свою гідність та поводитись гідно?

Які правила дружньої щодо природи поведінки людини ти можеш запропонувати? Виклади свої думки у 3–4 реченнях.

Чому створення власних збройних сил є ознакою суверенітету держави? Які інші ознаки суверенної держави тобі відомі? Назви та поясни їх.

Чи можна, на вашу думку, зупинити технічний прогрес? Чому?

Якими, на вашу думку, можуть бути найближчі технічні винаходи XXI століття?

Чому, на вашу думку, люди стають благодійниками чи волонтерами?

Яких правил співжиття, на вашу думку, мають дотримуватись люди у полікультурній державі чи спільноті? Склади разом з однокласниками/однокласницями їх перелік.

Обговорення і дискусії як вид діяльності учнів на уроках курсу «Досліджуємо історію і суспільство» (5–6 класи) є одним із ефективних засобів реалізації на практиці: компетентнісного (розвиток здатності спілкуватися рідною мовою, громадянська та соціальна компетентності) та діяльнісного (залучення учнів до активного навчання) підходів; розвитку визначених ДСБСО наскрізних умінь учнів на адаптаційному циклі, як-от: висловлювати власну думку, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, пропонувати рішення для розв'язання проблем, конструктивно керувати емоціями, співпрацювати з іншими [1]; досягнення програмових очікуваних результатів, що корелюються з

результатами навчання предметів / курсів громадянської та історичної освітньої галузі, таких, зокрема, як: формулювати оцінні судження про вчинки історичних/сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань і власного досвіду; формулювати висновки, оцінні судження на основі фактів; визначати придатність отриманої інформації для добору аргументів; послідовно викладати інформацію, будувати виступ із дотриманням структури; виявляти взаємозв'язки людини і суспільства, людини і держави, наводити приклади з історії та сьогодення; оцінювати вплив діяльності конкретної людини на спільноту, суспільство, державу тощо [2].

Важливими навичками людини для життя в демократичному суспільстві та взаємодії з різними спільнотами визначаємо вміння співпрацювати в різних групах, вести конструктивний діалог, обстоювати власну позицію, аргументувати свою думку, ухвалювати виважені рішення, проявляти терпимість, адаптуватись у сучасних реаліях швидкозмінюваного світу [4]. Ефективно розвинути означені навички в учнів можна через організацію на уроках із предметів/ курсів громадянської та історичної освітньої галузі обговорення різноманітних питань життя суспільства і держави та проведення у межах урочного часу дискусій з віковідповідної учням тематики.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> 3 (дата звернення: 19.04.2023).

2. Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В. Досліджуємо історію і суспільство : 5–6 кл. (інтегрований курс) : модельна навч. програма для закл. заг. серед. освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Doslidzhuyemo.istoriyu.susp.5-6-kl.intehr.kurs.Pometun.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення: 20.04.2023).

3. Пометун О., Малієнко Ю., Ремех Т. Досліджуємо історію і суспільство. Інтегрований курс : підручник для 5 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Освіта, 2022. 179 с.

4. Ремех Т. О. Навчальна дискусія як ефективний засіб розвитку компетентної особистості. *Особистість на шляху до духовних цінностей: інноваційна практика, набутий досвід* : збірник матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф. (27–28 січня 2021 року, м. Рівне) / РОППО. С. 113–115. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725036> (дата звернення: 20.04.2023).